

La formació bàsica de persones adultes en una cruïlla

Àngela Miquel i Anglarill*

Fa anys existeix un debat a casa nostra que no està ni molt menys tancat i que té fortes implicacions administratives i organitzatives. Les circumstàncies històriques del nostre país en aquests darrers cinquanta anys expliquen que el debat que ens plantegem nosaltres no es doni en els mateixos termes a altres països del nostre entorn europeu. En forma de dilema podria formular-se així: l'educació i la formació bàsica de persones adultes forma part del sistema educatiu ordinari, representa una quarta categoria després de la primària, la secundària i els estudis superiors o més aviat s'hauria de considerar formant part d'una xarxa àmplia i diversa d'educació i formació de persones adultes, constituïda per la formació bàsica, la formació per al món laboral —ocupacional i contínua—, la formació per al lleure i la cultura, l'aprenentatge de català per a adults, les actuacions formatives amb col·lectius de difícil inserció, etc.? Les implicacions administratives i

organitzatives a què he al·ludit fa que el debat no tingui un contingut purament acadèmic, sinó que promogui posicionaments dels professionals, dels agents socials, dels partits polítics, no sempre suficientment fonamentats i sovint més visceralment que raonats.

Caldria fer-nos una pregunta: per què en els altres camps educatius i formatius amb població adulta, com per exemple la formació professional o la cultural, la formació dels agents associatius o dels gestors d'empresa, la formació dins les ONG o en el sector cooperatiu, l'aprenentatge d'idiomes o de cuina ningú no es qüestiona que tinguin una estructura funcional i orgànica heterogènia, variada, flexible, amb dependències administratives i institucionals diverses, tot i entrar dintre del mateix i ampli camp definitori de «formació» i «amb població adulta» i, en canvi, la formació bàsica d'adults, també «formació» i també «amb població adulta», hagi de considerar-se necessàriament des de la mentalitat o l'ombra del «sistema» educatiu ordinari, amb les seves estructures de funcionament, amb el seu caràcter força homogeni, amb la seva normativa específica?

La resposta espontània a aquest interrogant semblaria força evident: mentre la formació bàsica de persones adultes pugui o hagi de donar titulacions del sistema educatiu (el graduat escolar, el graduat en educació secundària) lògicament «formarà part» del sistema educatiu. Pel contrari, la formació ocupacional i contínua, la formació per al lleure i la cultura són ensenyaments

* Àngela Miquel i Anglarill és Directora General de Formació d'Adults al Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya.

Adreça professional: Pl. Pau Vila, 1. 08039 Barcelona.

no reglats que, com a molt, donen certificacions d'assistència o aprofitament, al marge dels títols del sistema educatiu.

La formació bàsica d'adults, molt més que una titulació

Què volem dir quan afirmem que una persona ha assolit l'educació o la formació bàsica? Volem dir que, per a aquell moment, no per sempre!, ha adquirit el conjunt de coneixements, competències i habilitats que li permetran viure el seu dia a dia de forma autònoma en una societat concreta, més enllà del seu cercle familiar o d'amistats. En els cercles més reduïts, tothom té les eines suficients per desenvolupar-se. Però quan el cercle s'amplia a l'entorn no tan immediat poden començar les dificultats si no hi ha una formació bàsica arrelada i dinàmica. És a dir, quan cal bellugar-se per la xarxa de transports, quan cal comprendre textos senzills, quan cal interpretar les imatges de la TV per formar-se mínimament un criteri sobre els temes d'interès, quan cal acostar-se a la comprensió dels diferents programes dels partits polítics, quan cal exercir amb suficient coneixement de causa els drets i deures del consumidor, quan cal interpretar correctament les indicacions del metge o del farmacèutic, quan cal acostar-se als aparells tecnològics d'ús quotidià, quan cal abordar els serveis que la societat posa al nostre abast, quan cal des-

xifrar correctament les indicacions d'una recepta de cuina o d'un producte de neteja, quan cal entendre les possibilitats que el sistema educatiu posa en les mans dels nostres fills, quan cal seleccionar l'allau d'informacions que ens arriben, quan cal llegir un mapa o plànol, etc., per fer tot això, cal formació bàsica.

La formació bàsica té un component cultural variable, canviant i contextualitzat. Avui esperem d'una «persona culta» del nostre entorn que sàpiga la capital d'Itàlia i l'arquitecte de la Sagrada Família. No és signe d'«incultura», en canvi, no saber la capital de Burkina Faso, la de l'estat indi d'Uttar Pradesh, o no recordar la forma de convertir una fracció decimal en la seva fracció generatriu. Fa uns anys la memorització de la llista dels reis gots era signe d'escolarització reeixida, avui sembla un esforç inútil, no pel que significava d'exercici de la memòria, sinó pel contingut d'aquest exercici.

La formació bàsica significa també una capacitat suficient de comprensió lectora, comprensió dels signes i símbols quotidians i una aptitud per expressar-se de forma entenedora. Això suposa, per una banda, el domini dels instruments alfanumèrics i dels elements culturals comuns que hem esmentat en el paràgraf anterior, però, per una altra, una capacitat per adaptar-se als canvis que es van produint, és a dir, una agilitat i flexibilitat cognitives per encarar noves formes, nous codis, noves teories, nous esdeveniments, nous descobriments, noves aplicacions tecnològiques, nous canvis socials.

La formació bàsica significa finalment tenir habilitats pràctiques i habilitats de comunicació per relacionar-nos amb els altres, per fer un arranjament domèstic o preguntar allò que no se sap, per poder fer ús dels serveis públics, per rebre i transmetre informacions, per defensar els nostres interessos com a consumidors, per riure i somriure amb els altres i fer-nos mútuament la vida agradable, per compartir emocions. Com a conseqüència, la formació bàsica amplifica l'autonomia i l'autoestima de la persona en nous espais de relació i posa algunes de les bases d'una més gran presència social.

La formació bàsica, doncs, té un component cultural, un component d'estratègies cognitives i un component d'habilitats pràctiques i de comunicació. Molts d'aquests components s'adquireixen fora dels àmbits escolars, a través de la convivència, a la família, a la feina, entre els amics. Procedeixen de l'experiència, de l'autodidactisme, d'allò que molts anomenen educació informal, de la vida. No hi ha cap persona adulta que no tingui gens de formació bàsica. No hi ha cap persona adulta que no l'hagi de renovar de forma permanent a mesura que la societat avança.

La formació bàsica és dinàmica, com insisteixen les diverses comissions europees i organismes internacionals: l'anomenada Comissió Delors (*Educació: hi ha un tresor amagat a dins*), les direccions generals V i XXII de la Comissió Europea (*Ensenyar i aprendre, cap a la societat cognitiva*), la Declaració de 1996 com a *Any Europeu de l'edu-*

cació i la formació al llarg de tota la vida o la Conferència Internacional d'Educació d'Adults (CONFITEA V) celebrada a Hamburg l'estiu de 1997 a convocatòria de la UNESCO. Cal renovar constantment els coneixements. Hi ha aprenentatges que abans no eren bàsics i avui ho són. D'altres, com la comprensió lectora, l'expressió i el càlcul numèric, entrelligats a diverses competències cognitives, es van enriquint al llarg de la vida, van creixent i eixamplant-se com les aigües que corren, o bé s'estanquen i es van dessecant per desús. L'efecte de les innovacions sobre moltes de les habilitats bàsiques s'assembla a l'acció del sol: poden ser font de vida o causa d'agostejament. Et mantenen viu a la carrera o mica en mica hi vas perdent contacte. Tot i que la formació bàsica tampoc no és un monòlit, com hem vist, té molts aspectes, moltes iridescències. S'avança en algunes perspectives i, en d'altres, hom queda aturat i ha de recuperar la marxa des del punt quilomètric en què va deixar de donar gas.

Descrita així, la formació bàsica d'adults supera el marc de les titulacions del sistema educatiu, no s'esgota amb la preparació per a l'obtenció del títol bàsic, el graduat escolar o el graduat en educació secundària. Per a tota la població que no el té, és molt important gaudir de possibilitats d'obtenir-lo, però el concepte de formació bàsica és més ampli i té molta relació amb el que podem anomenar una ciutadania i una personalitat adulta.

Ja s'ha dit, però cal insistir. Significa: a) una sèrie de coneixements

valorats per la societat, b) uns instruments i unes estratègies cognitives que permetin l'adaptació crítica i flexible a les noves situacions i reptes socials, c) unes habilitats pràctiques que facin possible utilitzar els serveis que posa a l'abast la societat i d) unes capacitats de relació humanes per aprendre i aportar en els diferents cercles en què ens movem, a través de la convivència i del diàleg. Dit d'una altra manera, el concepte de formació bàsica és molt més ampli que la preparació per a l'obtenció de la titulació bàsica del sistema educatiu i pot continuar sent un punt de referència, tant per als que no tenen aquesta titulació com per a aquells que l'han aconseguit, en certs aspectes.

Suposem una persona adulta preparada que vol obtenir el graduat en educació secundària. Si està preparada, serà suficient, com a molt, que faci els crèdits corresponents a un curs presencial perquè demostrï amb avaluació contínua la seva aptitud per obtenir el títol. Aquest curs que seguirà, és *el curs, l'únic curs* que en tot cas requerirà seguir la normativa establerta pel sistema educatiu després d'haver realitzat les adaptacions necessàries a la idiosincràsia adulta previstes per la LOGSE. Suposem una altra persona no tan preparada a qui es recomana que faci un altre o uns altres cursos previs. En el cas que ho hagi de deixar per qualsevol motiu, no se li podrà donar cap titulació del sistema educatiu. Per tant, la normativa d'aquest curs, les titulacions del professorat, la forma d'accés, la durada, l'orga-

nització, el currículum, el ritme, el sistema d'aprenentatge, etc., podran seguir una normativa específica per a persones adultes, creada de bell nou. Igual passa amb tota la formació instrumental (alfabetització i postalfabetització que amb la generalització de la LOGSE no atorgarà cap titulació del sistema educatiu), amb la preparació a les diverses proves d'accés, amb els crèdits o cursos d'actualització de coneixements o competències bàsiques, etc. La prudència aconsella caminar en aquest terreny pas a pas. Tanmateix, no és convenient deixar d'exposar el nou concepte global de formació bàsica, que engloba la preparació per obtenir el títol bàsic del sistema educatiu sense quedar ni limitat ni definit per ell, per tal d'anar avançant cap a un futur diferent. Pas a pas.

L'anacronisme de la «segona oportunitat»

S'ha de superar també la idea segons la qual la formació bàsica d'adults té com a objectiu fonamental donar una segona oportunitat als adults que van tenir una escolarització deficient. I, per tant, s'han de superar els criteris organitzatius que parteixen d'aquesta concepció i que pretenen reproduir a la formació bàsica d'adults les característiques de la «primera oportunitat», l'escolaritat obligatòria.

Aquesta concepció de segona oportunitat que contamina tota la

societat, podria haver estat més ajustada a la realitat (que tampoc no ho estava) fa trenta o, com a molt, fa vint anys, quan apareixien els primers nuclis del que després es van anomenar escoles d'adults. Avui aquesta concepció és un anacronisme, perquè no respon a les necessitats formatives que la societat actual demana. Moltes han estat les transformacions socials d'aquestes darreres dècades que afecten la formació bàsica d'adults sense que, en canvi, s'hagi produït en moltes instàncies d'aquest sector educatiu una renovació ni de l'esquema mental ni de les pràctiques. Les transformacions que més directament l'han afectada han estat:

1) A partir de la dècada dels setanta-vuitanta pràcticament *tota la població infantil està escolaritzada*. Per tant, en les persones adultes s'està passant d'uns sectors de població amb deficiències d'escolarització en quantitat a unes deficiències en qualitat. A Catalunya i a tots els països industrialitzats s'està transitant de l'analfabetisme absolut al funcional. Aquest analfabetisme comporta una certa discapacitat de ciutadania i demana una altra resposta.

2) En el mateix període de temps, *l'atur* s'ha convertit en un dels problemes mundials que més preocupa els governs i la societat. Àmplies capes de la població busquen en la formació no tant recuperar els dèficits anteriors com encarar amb més possibilitats el present i el futur. Les noves necessitats, les contractacions temporals i, en general, les noves polítiques i pràcti-

ques laborals demanen unes ofertes educatives flexibles que superin les rigideses curriculars, els ritmes i la distribució horària de la formació bàsica que sovint està estructurada amb els paràmetres de l'educació infantil.

3) El pas de la societat industrial a la societat de la informació, amb la disminució de les tasques laborals no qualificades, ha provocat una valoració creixent dels coneixements i de les qualificacions i, en concret, d'aquelles qualificacions socialment acreditades amb certificacions i, si pot ser, amb títols del sistema educatiu. S'ha incrementat de forma geomètrica la *demanda constant i accelerada de noves competències* (informàtica, tecnologia quotidiana, idiomes, etc.) i *de titulacions*, per respondre als nous reptes de la societat. Qui no desenvolupa la seva capacitat per adaptar-s'hi, corre el risc d'anar quedant marginat.

4) *La nova valoració del jo* en una societat democràtica. Apareixen noves demandes i possibilitats de lleure i formació cultural, moltes oportunitats i serveis culturals; el català per a adults, fruit de la recuperació de la Generalitat, n'és un exemple. S'amplien espectacularment les propostes culturals, esportives i lúdiques.

5) La manca de formació acadèmica, que és un element constitutiu del Tercer Món, acostuma a ser un component de la marginació clàssica o de la nova marginació oculta, més jove, més urbana, que acompanya el creixement de totes les ciutats del nostre entorn. Les institucions actuen per corregir

aquests desequilibris socials i apareixen noves ofertes formatives bàsiques dirigides a aquests sectors.

6) L'increment de la immigració comunitària i no comunitària. Catalunya ha estat sempre terra d'acollida. La immigració no és un fenomen històricament desconegut. Però les característiques de la nova immigració actual, especialment la que procedeix de països no comunitaris, demana una atenció formativa en la nostra llengua, en els nostres hàbits, en el nostre tarannà, demana una acollida activa perquè sigui possible una integració mútuament enriquidora i sense traumes.

Tots aquests canvis de la societat, canvis en profunditat, de fort i llarg impacte no han significat sovint cap canvi en les concepcions de la formació bàsica d'adults. S'ha mantingut l'esquema mental de formació bàsica per a adults, igual a «segona oportunitat per a aquells que no van anar a escola quan eren nens». Com si res no hagués passat.

Però, perquè hi hagi una segona oportunitat, cal que n'hi hagi una de primera. «Un temps per estudiar, un temps per treballar.» La segona oportunitat seria per a aquells que en el seu moment no van tenir «el temps per estudiar» o no el van poder aprofitar. Aquesta distribució del temps que fonamenta la filosofia de la segona oportunitat «per a aquells que no hi van poder accedir en la primera instància» s'ha acabat. Si els coneixements i les innovacions han accelerat el seu ritme, si la formació bàsica no és ni mono-

lítica, ni estàtica, el temps d'aprenentatge s'estén al llarg de tota la vida. No hi ha segones oportunitats. Hi ha d'haver segones, terceres i quartes oportunitats. Aquestes hauran de ser permanents i el compromís personal amb l'aprenentatge també.

No es pot repetir el que no es va poder fer d'infants, perquè la persona adulta no és un infant i s'acosta a la formació carregada d'experiència i d'elements de formació bàsica adquirits al llarg de la vida. Els coneixements i les competències que uns aprenen de petits, no tenen les mateixes connotacions ni la mateixa projecció que quan s'aprenen de grans. Això els diferencia, encara que superficialment puguin semblar idèntics. Però, a més, molts coneixements, moltes destreses avui necessàries ni tan sols existien quan la persona adulta era infant. Pot continuar, però no tornar enrera. Ha de continuar des del seu bagatge actual. Al llarg de la vida ens està passant el tren de la formació de forma continuada. Cadascú va pujant i baixant, pujant i baixant, pujant i baixant en parades diferents. Ningú no pot caminar contracorrent i tornar a la platònica *tabula rasa* de la infància. A mesura que el tren personal dels aprenentatges passa, es van esborrant les vies del passat. Hi ha futur, però no es pot tornar enrera. És impossible.

Si la societat ha canviat en profunditat també havia de canviar la nova resposta que la Generalitat aportés a la necessitat de formació bàsica d'adults. Per això, l'1 d'agost de 1988, ara ha fet justament deu anys, el Departament de Benestar

Social, assumia pel Decret 186/1988 «les competències i les funcions relatives a la formació permanent d'adults atribuïdes fins al moment al Departament d'Ensenyament» (DOGC n. 1030, del 12 d'agost de 1988). Aquesta resituació administrativa, que trencava els costums usuals a l'Estat espanyol, demanava una explicació.

La formació bàsica al Departament de Benestar Social

El president de la Generalitat, el dia 19 de maig de 1989, en el discurs de clausura del Primer Congrés Internacional de Formació d'Adults de Catalunya, explicava els motius pels quals el Govern de la Generalitat havia atribuït la formació bàsica al Departament de Benestar Social.

«Jo mateix, com a president de la Generalitat, ara fa poc, quan vaig remodelar el Govern de la Generalitat després de les últimes eleccions, vaig decidir crear una Conselleria de Benestar Social i que hi posaria la formació permanent d'adults, la qual cosa va donar lloc a unes discussions importants i estic segur que encara hi ha gent que no està d'acord amb la decisió. I jo entenc que és possible que en certs aspectes tinguin raó, i en d'altres possiblement, en canvi, la decisió és encertada.

La discussió era si la formació permanent d'Adults s'ha d'adscriure al que podríem dir la línia bàsica de

la formació, la formació quant a coneixements, quant a tecnicismes de les persones, o s'ha d'adscriure a aquell departament del qual, en principi, hauria d'esperar-se que portés a terme una sèrie d'accions específiques tendents a donar més plenitud de vida personal a la gent. De fet els dos arguments són perfectament vàlids.

La veritat és que, i no voldria ofendre cap dels meus propis col·laboradors, en el fons del fons del fons em va fer l'efecte en algun moment que per a la gent de Benestar Social la formació d'adults seria una cosa més centrada en la seva acció, que els apassionaria més i que, en cert sentit, potser s'hi sentirien més compromesos, perquè el Departament d'Ensenyament té ja moltes tasques dins el terreny específic de les seves competències.» (Primer Congrés, 1989, p. 319)

En el debat de la Llei es va insistir en els arguments a favor de l'adscripció al Departament de Benestar Social. Així s'expressava la portaveu del grup majoritari en el Parlament, quan es va dirigir a l'oposició:

«Parlar d'una llei assistencial (la Llei de formació d'adults) perquè està adscrita a la Conselleria de Benestar Social requereix que els recordem la confusió que tenen entre el terme 'benestar' i 'assistència'. La Conselleria de Benestar és la que s'encarrega de tot el que fa referència a la millora de l'estat de tots els ciutadans de Catalunya». (Parlament de Catalunya. Diari de Sessions P-N. 90 / 27.02.91 / p. 4513).

El mateix any 1988, la «formació permanent d'adults» es va adscriu-

re a la Subdirecció General de Formació Permanent, que depenia de la Direcció General d'Affers Socials. Posteriorment, l'any 1993 es va crear la Direcció General de Formació d'Adults. No hi ha cap altre territori a l'Estat espanyol que hagi donat aquest rang administratiu a la formació bàsica, prova de la importància que el Govern de la Generalitat atorga a aquest camp de la formació d'adults.

Una de les primeres actuacions del Departament va ser la creació del *Consell Assessor* (febrer de 1989) com a òrgan de participació dels diferents departaments i agències socials implicats en la formació bàsica. Hi havia la consciència explícita que les actuacions del Departament de Benestar Social en l'àmbit de la formació d'adults no esgotava tot el que el Govern de la Generalitat i la societat estaven realitzant. A les actes preparatives de la IV Conferència Internacional d'Educació d'Adults convocada per la UNESCO a París, l'any 1985, s'havia constatat que una de les característiques de l'estructura i organització de l'educació d'adults als països del nostre entorn sociocultural era el «nombre considerable i la diversitat d'organismes no governamentals i privats encarregats de les diverses activitats educatives». Catalunya, amb una rica societat civil, s'acostava a aquest model. El Decret de creació del *Consell Assessor* ho constata:

«Són múltiples i diverses les accions de formació permanent d'adults que es realitzen a Catalunya promogudes per les diferents admi-

nistracions públiques i per les institucions i entitats cíviques. Aquest ampli ventall aporta una riquesa d'iniciatives i projectes formatius que vol atendre les necessitats i inquietuds personals i socials que en el camp de la formació permanent d'adults es generen continuament». Per això cal «aplegar esforços per assessorar, potenciar, col·laborar i donar resposta que millorin la coordinació de les diferents iniciatives i projectes, i també realitzar accions adreçades a poblacions que per diverses circumstàncies no han assolit els nivells bàsics de formació.»

Aquesta orientació interdepartamental de la formació d'adults i de reconeixement i col·laboració amb les agències socials ha estat una de les característiques del que podríem anomenar orientació catalana de la formació d'adults. La Llei de formació d'adults li donarà carta legal.

La Llei de formació d'adults de Catalunya

En el debat d'investidura de juny de 1988, el president de la Generalitat es refereix ja a aquesta Llei com un dels objectius immediats de la legislatura que s'inicia. El Consell Assessor, des de la seva creació fins a mitjan de 1990, centra la seva activitat en les aportacions a la futura llei a través de tres comissions que actuen en el seu si. Tracten dels objectius de la futura Llei, del currículum, de la formació dels educadors i de l'entramat legal necessari.

Avui, set anys després de la seva promulgació el 18 de març de 1991, un dels millors elogis que es pot fer de la Llei de formació d'adults és que cap grup polític no n'ha demanat la millora, ni la revocació o renovació de cap dels seus articles. Aprovada en la seva totalitat sense vots en contra, és convenient ressaltar-ne alguns dels aspectes més paradigmàtics:

1) La filosofia de la Llei supera amb escreix aquelles dues concepcions negatives i anacròniques de la formació bàsica d'adults que hem assenyalat: la consideració de la formació bàsica com a segona oportunitat i el paral·lisme acrític amb el «sistema escolar».

«La millor manera de promoure i garantir el dret a la igualtat és per mitjà de la formació permanent, entesa com el procés educatiu que ha d'acompanyar la persona al llarg de tota la seva vida. La formació d'adults, part fonamental d'aquest procés, ha d'ésser considerada com el conjunt d'activitats de tota mena, educatives, culturals, cíviques, socials i formatives, que tendeixen al perfeccionament de les habilitats de la persona, al millorament dels seus coneixements i capacitats professionals, a l'aprofundiment de les seves possibilitats de relació, a la comprensió de l'entorn que l'envolta, a la interpretació correcta dels fets que es produeixen en el seu món i a l'enfortiment de la democràcia per tal de facilitar una dinàmica participativa en el si de la societat catalana.»

2) La Llei planteja el caràcter ampli i integrador de la formació

d'adults quan recull els tres àmbits que tradicionalment han format part d'aquest camp educatiu: la formació instrumental i la formació bàsica, la formació per al món laboral i la formació per al lleure i la cultura (art. 1)

3) Conscient el legislador dels grans canvis que s'estaven produint a la nostra societat i de les dificultats de fer projeccions de futur fiables, va decidir que era més convenient fer una llei marc, àmplia, no reglamentista, que no hipotequés el futur. Qualsevol determinació excessiva hauria comportat el perill d'haver-la de canviar en un futur immediat.

4) La Llei planteja la necessitat que els diferents departaments de la Generalitat que tenen programes de formació d'adults es coordinin. Crea la Comissió Interdepartamental que té com a objectiu «promoure i coordinar les activitats relatives a la formació d'adults» i «elaborar el programa interdepartamental» (art. 26). Aquest organisme va ser aprovat per unanimitat del Parlament.

5) Ratifica la necessitat i el paper del Consell Assessor, creat anteriorment com s'ha vist:

«El Consell Assessor de Formació d'Adults és l'òrgan d'assessorament creat amb la finalitat d'incorporar les diverses instàncies socials amb incidència en aquest camp.» (art. 22)

6) Estimula la tasca de les corporacions locals en la formació d'adults i les coordinacions de zona:

«Les corporacions locals han d'elaborar plans locals de formació en els quals cal expressar les necessitats existents i futures i les iniciatives per a resoldre-les.» (art. 20.1)

«Els òrgans competents en la matèria han de fomentar la relació i la coordinació entre els diferents organismes que actuen i realitzen activitats en l'àmbit de la formació d'adults d'una zona.» (art. 21)

7) Fomenta la participació de tots els que intervenen en els processos formatius:

«Els alumnes participen en la programació i la planificació de les activitats de formació.» (art. 15)

La Comissió Interdepartamental

La Comissió Interdepartamental és un dels elements claus de la proposta de formació d'adults de Catalunya. Té com a objectiu, com hem vist, coordinar les polítiques dels nou departaments de la Generalitat que actuen en el camp de la formació d'adults: Presidència, Treball, Ensenyament, Cultura, Justícia, Comerç, Agricultura, Medi Ambient i Benestar Social. Elabora per llei el *Programa interdepartamental per a la formació d'adults*. En el programa corresponent a l'any 1995-96 se'n presentava el contingut:

«Comprèn les activitats que ha de realitzar cada departament, ja si-

gui individualment o en col·laboració amb altres departaments, durant el període que s'estableixi per aplicar-lo.»

«Globalment, en el Programa interdepartamental hi figuren les actuacions formatives que es duen a terme per a les persones adultes des de cada departament i els plans interdepartamentals que donen resposta a les demandes de formació en cada àmbit. Així doncs, presenta de manera global l'oferta formativa que realitza el Govern de la Generalitat per a les persones adultes i es presenta com a una eina de planificació oberta que, de forma periòdica cal actualitzar perquè el conjunt de programes formatius respongui a les necessitats canviants de la demanda formativa.» (Programa interdepartamental per a la formació d'adults 1995-96, p.16)

A continuació assenyala els vuit àmbits d'actuació, la lectura dels quals ens dóna una imatge del volum formatiu existent en formació d'adults, sensació que s'incrementa amb la consideració del centenar amb escriu d'actuacions formatives concretes que realitza la Generalitat per a persones adultes. Aquests són els àmbits considerats:

- A. Formació instrumental i formació bàsica
- B. Altres ensenyaments reglats
- C. Formació per a l'aprenentatge d'idiomes
- D. Formació de formadors
- E. Formació i reciclatge per a professionals

- F. Formació per al món del treball promoció; la cooperació interministerial és essencial.» (ib.)
- G. Formació per al lleure i la cultura
- H. Formació a col·lectius necessitats de programes específics

La modalitat a distància i la projecció internacional

Actualment, les actuacions concretes són 5.409 i arriben a 625.000 persones adultes. La Generalitat hi dedica 30.000 milions de pessetes. Estem encara per sota d'alguns dels índexs europeus de participació adulta en programes formatius, com el de Suècia, o el del Japó fora d'Europa, però el creixement quantitatiu d'aquests darrers anys ha estat sens dubte espectacular i totes les tendències indiquen l'increment d'aquesta línia ascendent.

»En aquesta dècada l'educació d'adults ha experimentat profundes transformacions, a més a més d'un enorme increment quant a la seva dimensió i generalització. A les societats del saber que estan apareixent en tot el món l'educació d'adults i l'educació permanent s'han convertit en un imperatiu, tant dintre de la comunitat com en el lloc de treball.» (CONFINTEA V. Declaració, 6)

La filosofia de la coordinació interdepartamental de formació d'adults de Catalunya ha estat ratificada per la citada V Conferència Internacional d'Educació d'Adults:

«Dintre dels governs, l'educació d'adults no es confina als ministeris d'educació, sinó que tots els altres ministeris prenen part en la seva

El mes de maig de 1990 s'inicia el programa de televisió *Graduï's. Ara pot!*, pioner a tot l'Estat espanyol. Aquest programa s'ha anat emetent des d'aleshores per les cadenes autonòmiques, amb quotes d'audiència que en alguns moments han arribat al voltant dels cent mil espectadors. El programa permet als televidents preparar els exàmens de graduat escolar, que es realitzen cada trimestre davant d'un tribunal. L'edició dels quaderns i dels exercicis corresponents als espais emesos permet seguir amb més facilitat el programa des de casa. Les tutories a través d'un telèfon gratuït fan que els alumnes puguin consultar les dificultats que els presenten les emissions de les diferents matèries del graduat.

Per a l'educació d'adults és important que s'hagi iniciat un programa d'aquestes característiques, que no s'ha de veure com a competència de l'educació presencial, sinó com a complement d'aquesta. De fet, el programa ha induït un augment de la matrícula de graduat escolar als centres de formació d'adults. Un cop més, la desaparició del graduat escolar en l'horitzó del 2002 i la generalització de la nova titulació de graduat en educació se-

cundària farà que el programa *Graduï's* hagi de canviar els seus continguts, aprofitant la transició per fer una avaluació dels seus punts forts per mantenir-los i dels seus punts febles per renovar-los i millorar-los.

A cavall del programa televisiu es va crear un *centre d'autoformació* a Barcelona. Els centres d'autoformació s'han anat estenent posteriorment de forma progressiva per les comarques catalanes a mesura que han anat passant els anys i actualment ja abasten pràcticament tot Catalunya. Són una eina més perquè els ciutadans adults puguin posar-se al dia i renovar els aspectes de la seva formació bàsica que creguin convenient, fent servir els programes multimèdia que tenen a la seva disposició als centres, sense les limitacions d'horari pròpies de l'organització d'un centre presencial convencional. La presència de tutors especialitzats en cadascuna de les matèries permet que la persona que hi assisteixi no es trobi abandonada en el seu esforç i pugui en tot moment consultar els seus dubtes.

El conjunt de la formació bàsica haurà de continuar estant atent a l'evolució de les tècniques de comunicació. És voluntat del Departament de Benestar Social que la formació bàsica de la població adulta no quedi endarrerida en explotar les noves possibilitats que vagin apareixent.

A més a més, en aquest deu anys, la preocupació perquè les solucions que s'anaven aplicant als problemes de la formació bàsica a Catalunya estiguessin contrastades

amb les problemàtiques i les idees que s'estaven aportant al mateix temps als països del nostre entorn cultural, ha fet que es convoquessin tres *congressos internacionals* de formació d'adults a Catalunya, amb la presència de les més importants experiències i dels estudiosos del moment.

Aquesta presència internacional, valorada molt positivament, va fer que el director general de la UNESCO proposés a la Generalitat de Catalunya l'organització de la *Conferència Paneuropea* al desembre de 1996, preparatòria de la Conferència Internacional d'Ham-burg. La presència dels representants oficials de gairebé tots els països de l'Europa comunitària i de bona part dels de l'Europa extracomunitària, a més dels representants dels EUA i Canadà i de nombroses ONG implicades en la formació d'adults, dóna una idea de la importància que es concedeix a l'esforç realitzat durant aquests anys per la societat catalana i el Govern de la Generalitat en l'àmbit de la formació bàsica d'adults.

La formació bàsica presencial: les escoles d'adults o centres de formació d'adults

Les escoles d'adults, que legalment s'anomenen centres i aules de formació d'adults, són l'exponent més clar de les tensions que s'han

apunat genèricament al començament d'aquest treball. Com altres estructures provinents de l'època de la transició democràtica, han sofert en aquests vint anys del seu desenvolupament històric el pas de l'etapa predemocràtica a la democràtica, la transformació de les idees, els canvis radicals de la societat, la presència i adaptació a nous públics i les conseqüències de la reforma educativa, que obliga a nous replantejaments i noves adequacions als reptes actuals de la societat: nova titulació, nou currículum, nous equips de professionals, professionals de distintes procedències i relacions contractuals i un nou desplegament territorial.

Com pensa plantejar la nova etapa el Departament de Benestar Social? Abans d'explicar-ho cal comentar algunes afirmacions prèvies que donen suport i expliquen la proposta que s'està fent.

1) Tenint en compte les característiques de la formació bàsica, avui la modalitat presencial és el pal de paller al voltant del qual cal anar conjuntant les altres modalitats de formació bàsica d'adults, la semipresencial i la formació a distància, necessàries per a una oferta flexible i completa, però complementàries amb la formació presencial. Com no podia ser d'una altra manera, caldrà estar atents a l'evolució de les noves tecnologies de la comunicació que canvien amb una velocitat de vertigen i es presenten amb una simplicitat d'ús cada cop més gran, per introduir-les en el model global i fer les variacions convenients. Però avui per

avui, la formació bàsica presencial és insubstituïble.

2) La Generalitat ha d'oferir possibilitats i facilitats a tots els ciutadans perquè puguin obtenir el nou títol d'educació secundària, sempre que la demanda real i els límits pressupostaris facin factible una oferta de qualitat.

3) Cal aproximar al màxim possible l'oferta educativa presencial a aquells sectors de la població que tenen més mancances de formació acadèmica. És a dir, cal que la gent tingui a prop l'oferta d'alfabetització i postalfabetització. De fet, el Departament de Benestar Social ha creat el *Programa d'alfabetització* perquè, allà on no podien arribar els centres o les aules de formació d'adults, sigui per distància física i poca demanda, sigui per incompatibilitat horària o pressions socials de qualsevol tipus sobre els alumnes, hi pogués arribar el Programa a través d'altres mitjans.

4) La formació bàsica d'adults no es limita a la preparació per a l'obtenció del títol de graduat en educació secundària. Ja s'ha dit. És formació bàsica també, evidentment, l'alfabetització i la postalfabetització citades, però a més, els programes de preparació a la jubilació activa, els programes de promoció d'una activitat física de manteniment, els tallers que posen les bases de les noves eines informàtiques i de llengües estrangeres i, en general, molts formats culturals que, a més, poden estructurar-se com a crèdits optatius en la nova organització modular del currículum de graduat en educació se-

cundària. Es considera assimilada o complement de l'aprenentatge bàsic la preparació a les proves d'accés als cicles formatius de grau mitjà i les d'accés a la universitat per als més grans de 25 anys.

Tot aquest ventall d'afirmacions programàtiques han fet possible l'elaboració del *Mapa de la formació bàsica d'adults* com a «instrument de planificació, de la modalitat presencial, de la nova etapa de la formació d'adults que s'inicia com a conseqüència de l'aplicació de la LOGSE a Catalunya i que té com objectiu garantir que les persones adultes puguin adquirir, actualitzar, completar o ampliar els seus coneixements i atendre de forma preferent els grups o sectors socials amb mancances i necessitats de formació bàsica». Aquesta nova etapa, en conseqüència, té dos eixos: adaptar la formació bàsica a la nova titulació de graduat en educació secundària i adequar-la a les noves necessitats i demandes socials.

Resumint molt, el Mapa —quan s'escriu aquest article en període d'al·legacions— divideix Catalunya en 18 zones. Cadascuna d'aquestes zones es defineix com una «part del territori de Catalunya els habitants de la qual tenen assegurada una oferta formativa completa. Aquesta oferta comprèn la formació instrumental, els ensenyaments que porten a la consecució del títol de graduat en educació secundària, la preparació per a les proves d'accés a cicles formatius de grau mitjà i la preparació per a la prova d'accés a la universitat». A les zones hi haurà

també diverses ofertes formatives de caire cultural i d'actualització de les competències bàsiques, que dependran fonamentalment de les demandes i les possibilitats dels centres i aules existents.

Per tant, l'oferta de la xarxa pública de formació bàsica de la Generalitat es preveu que podrà constar de centres i aules i serà completa a cada zona. «Els centres (...) poden tenir extensions en poblacions diferents d'on es troba el centre, o en el mateix municipi si ho requereix la llunyania dels barris. Aquestes extensions, anomenades aules, són, a tots els efectes, part del centre al qual pertanyen. A cada aula hi haurà un professor, anomenat coordinador d'aula, que actuarà en delegació del director del centre.»

La generalització per a l'any 2002 preveu l'existència de 69 centres específics i 48 aules, distribuïts per tot el territori de Catalunya, que asseguraran a totes les zones l'oferta formativa completa. Mentrestant, fins a l'any 2002, s'anirà implantant progressivament, com ja s'ha començat a fer, el nou model de formació bàsica, i s'adequarà l'oferta actual a les noves demandes de titulació i de formació bàsica en general.

No hi ha cap canvi que no provoqui tensions. En el cas de l'oferta de formació bàsica presencial de la Generalitat, les tensions, com hem vist, tenen una doble música de fons:

1) L'adequació de l'oferta presencial a una societat que s'ha transformat en profunditat en

aquestes darreres dècades. Caldrà superar les inèrcies heretades, força presents, que voldrien mantenir la formació bàsica de persones adultes com a simple reproducció del sistema escolar.

2) L'adequació de l'oferta a la nova titulació de la LOGSE, que obliga a canvis no merament superficials.

En una societat democràtica, de pluralitat d'opcions, la manifestació pública de les tensions és signe de vitalitat, sempre que les inèrcies no dominin el panorama i siguin capaces de contrarestar els vectors de canvi.

Com a suport de la formació bàsica, el mes de març de 1989 es creà el *Centre de Recursos per a la Formació d'Adults* amb les funcions pròpies d'un servei d'aquestes característiques.

Per finalitzar, val a dir que la formació bàsica d'adults a Catalunya ha canviat molt en aquests darrers anys. L'esforç realitzat tant per la Generalitat com per les altres institucions públiques i privades, per les agències socials, pel professorat, pels monitors, pel voluntariat, per tothom que s'hi ha vist implicat, ha estat enorme. No es pot recollir en poques línies aquest esforç d'inversió en les persones a través de la formació, que és una inversió de futur per al país. Només se n'ha pogut fer esment d'una petita part.

Acabaré amb una cita del president de la Generalitat a la sessió inaugural de la Conferència Paneuropea esmentada que planteja, per

una banda, la necessitat d'una formació continuada al llarg de tota la vida, i, per una altra, d'una formació integral de la persona:

«Abans, els canvis que hi havia en cinc anys, en deu anys, en vint anys, en un segle, eren petits, i ara en molt poc temps els canvis són molt grans. Per tant, la formació ha de ser continuada i això és un dels elements de la formació d'adults. (...) Un home que no estigui format, que no tingui una bona formació, uns bons coneixements, no tirarà endavant personalment, ni ell ni la seva família, no tiraran endavant. I després també hi ha la promoció personal des d'un punt de vista ja més moral, més de mirar d'aconseguir allò que és més important per a cadascun de nosaltres, també guanyar-nos la vida és clar, però a més la pròpia consideració, i aquesta pròpia consideració que va lligada amb el que podríem dir el desenvolupament personal i interior de cadascú (...) la gent és la força d'un país, però, naturalment, la gent que porta alguna cosa a dins, la gent formada.»

Paraules clau

Educació de persones adultes

Formació bàsica

Catalunya

Administració

Educació compensatòria

Política educativa

Abstracts

Hasta hace poco, y debido a las circunstancias históricas, la educación de adultos ha sido considerada como elemento de «segunda oportunidad» para todos aquellos que no tuvieron —o bien no la aprovecharon— la ocasión de acceder a los conocimientos reglados que ofrecía el sistema educativo. Se enmarcaba pues, dentro de la misma estructura administrativa que regía las competencias educativas regladas.

Las transformaciones sociales de las últimas décadas han motivado un amplio cambio en la concepción de la educación de adultos así como en la educación básica como espacio de adquisición de conocimientos susceptibles al cambio (formación permanente).

Significativa fue la asimilación de esta concepción por parte del Departament de Benestar Social, de las competencias y funciones referidas a la formación de adultos.

Finalmente, y tras la previa referencia a la Ley del 12-8-98, se resalta la importancia de que se incentiven iniciativas en el ámbito de las telecomunicaciones, con el fin de complementar la tarea llevada a cabo de manera presencial por el Departament de Benestar Social (en el campo de la educación de adultos) y que a menudo es motivo de innovaciones relacionadas con la formación de adultos y la autoformación.

Jusqu'à il y a peu de temps, et à cause de circonstances historiques, l'éducation des adultes était considérée comme un élément de «deuxième opportunité» pour tous ceux qui n'avaient pas eu —ou n'avaient pas profité de— l'occasion d'accéder aux connaissances réglées offertes par le système éducatif. Elle était encadrée, donc, dans la même structure administrative qui régissait les compétences éducatives réglées. Les transformations sociales de ces dernières décades ont provoqué un grand changement dans la conception de l'éducation des adultes ainsi que dans l'éducation de base comme espace d'acquisition des connaissances susceptibles de changement (formation permanente).

L'assimilation de cette conception, des compétences et fonctions ayant rapport à la formation des adultes, par le Département de Bien-être Social a été significative.

Finalemt, et après une référence à la Loi du 12-8-98, l'importance de stimuler des initiatives dans le domaine des télécommunications est soulignée, dans le but de compléter la tâche réalisée par la présence du Département de Bien-être Social (dans le domaine de l'éducation des adultes) et qui est souvent le motif des innovations en rapport avec la formation des adultes et l'autoformation.

Until recently, and due to historical circumstances, adult education has been considered as being a «second chance» for all those who did not have —or who did not make the most of— the opportunity to acquire the formal knowledge made available by the education system. It formed therefore a part of the same administrative structure that governed formal educational concerns.

The social transformations experienced in recent decades have led to sweeping changes in the planning of adult education as well as in that of general education conceived as a space for the acquisition of knowledge susceptible to constant updating (lifelong training). It is not without significance that the responsibility for the planning of adult education has been assimilated by the Department of Social Welfare.

Finally, and following reference to the Law of 12-8-98, the importance is highlighted of promoting initiatives in telecommunications, aimed at complementing the classroom-based work carried out by the Department of Social Welfare (in the field of adult education), and which often is the motive for innovations related to adult, self-directed training.